

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

Дятленко Наталія Михайлівна,
доцент кафедри методики та психології
дошкільної і початкової освіти
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат психологічних наук, доцент

Як зробити відкриті заходи ефективними?

«Відкриті» заходи в дошкільному навчальному закладі: для когось – це можливість навчитися; для когось – продемонструвати свою майстерність та добру навченість і вихованість дітей; для інших – перевірити себе, а для декого – додаткове навантаження, яке додає головного болю, напруження та тривоги. Завдання таких методичних заходів – підвищення кваліфікації, насамперед, тих, хто приходить на подібні заняття, разом з тим – професійний розвиток, відшліфовування педагогічної майстерності вихователя, який показує відкрите заняття або експертиза його інновацій, педагогічних практик, експериментальних методик.

Якими вони мають бути ці, так звані відкриті форми роботи з дітьми, щоб у ситуації вирішення багатогранності завдань, не було втрачено головного – дитини, її розвитку, позитивного емоційного стану, можливості активно спонтанно діяти? Чи взагалі потрібні такі форми роботи, чи приносять вони той ефект, якого від них очікують?

Щоб відповісти на ці запитання, звернімося до аналізу процесу професійного розвитку педагога-«дошкільника». Початком підйому по сходинках майстерності для кожного є навчальний заклад. Майбутній фахівець слухає лекції, бере участь в семінарських заняттях і обов'язково відвідує практичні заняття в дошкільному закладі та проходить виробничу практику. Саме такі зустрічі з майстрами-вихователями часто залишають незабутні враження і в подальшому значною мірою визначають індивідуальне професійне обличчя молодого фахівця. Неможливо собі

Дятленко Н. М.©

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

увияти навчання у вищій школі поза безпосереднім спогляданням професійної діяльності педагогів у навчальних закладах та власним хоча б фрагментарним включенням в педагогічний процес.

Далі професійний розвиток у педагогів відбувається вже на іншому рівні на ґрунті отриманих знань та початкових навичок. Не викликає сумнівів теза щодо специфіки професії педагога, яка вимагає постійного навчання, розвитку, роботи над собою. Наслідком такого розвитку має стати постійне підвищення педагогічної майстерності, яка проявляється у здатності застосовувати ефективні педагогічні технології та продукувати власні інноваційні ідеї і практики. Як сказав Василь Сухомлинський, молодий педагог швидко стане досвідченим майстром своєї справи, уникне багатьох помилок, якщо візьме до уваги досвід інших педагогів та буде застосовувати його у своїй практиці.

Завдяки чому відбувається професійний розвиток? Звичайно, насамперед, завдяки власним спробам та помилкам, потім – знайомство з новинками наукової та методичної літератури, із результатами наукових досліджень. Але на рівні безпосередньої професійної діяльності педагог-практик уже потребує більш конкретних і суттєвих способів освоєння педагогічної дійсності. І такими є безпосереднє споглядання роботи інших педагогів. Цей процес часто відбувається стихійно, наприклад, вихователь бачить, як його колега на сусідньому майданчику проводить ігри і переймає та включає побачене у власну практику. І організовано, згідно планів районних науково-методичних центрів, дошкільних закладів, інститутів післядипломної освіти, коли проводяться так звані «відкриті» форми роботи з дітьми – збираються вихователі одного чи декількох навчальних закладів і спостерігають роботу окремих педагогів. Навряд чи існує більш переконлива і дієва форма методичної роботи. Дослідниками в царині андрагогіки встановлено, що основним принципом навчання дорослих учнів (якими і є вихователі) є навчання разом та один від одного. Саме об'єднавшись в такі тимчасові творчі групи (а можливо, і не тимчасові), майстер-класи, педагогічні майстерні вихователі не лише безпосередньо споглядають за роботою педагога-майстра, а й зацікавлено і щиро
Дятленко Н. М.©

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

говорять про свої професійні проблеми, ефективність окремих підходів, умови успішного навчання, особливості реакцій дітей тощо.

Здавалось би, все зрозуміло. Втім, у практиці проведення подібних форм роботи в дошкільних закладах спостерігаються залишки авторитарної директивної педагогіки, що виявляється у намаганні продемонструвати зовнішню красивість, заорганізованість, ефектні прийоми, високу успішність окремих дітей, залишаючи поза увагою розвиток як такий та ігноруючи явище ампліфікації. У чому це виявляється?

По-перше, інколи вихователів якщо не змушують, то настійно рекомендують проводити такі відкриті заняття (ігноруючи бажання самого фахівця). Нагадаємо, що участь у такому методичному заході виключно добровільна справа. Чому ж деякі педагоги не бажають демонструвати своє професійне вміння? Причин багато. Можливо, через не завжди коректні оцінки, які доводиться чути по завершенню заходу від своїх колег; можливо, через небажання докладати значні зусилля в процесі підготовки; можливо, через відсутність якихось суттєвих моральних і матеріальних заохочень, на які заслуговує педагог-майстер.

Дійсно, ми часто хочемо віднайти якомога більше недоречностей, нечіткості, непродуманості в проведеному занятті, замість зосередження на перевагах та цінностях. Довіряючи педагогу найдорожче – дітей, варто довіряти йому як фахівцю, який має свій стиль діяльності, свою педагогічну позицію, перевірені методи та прийоми. Варто задуматися над побаченим, спробувати виокремити в ньому раціональне зерно і можливо, власні традиційні погляди піддати певній ревізії. Конструктивною видається позиція роздумів уголос, коли у виступі звучать сумніви, аргументи «за» і «проти», приклади, узагальнення, звернення до власної практики.

При цьому важливо і інше: сам вихователь має бути налаштованим на те, що його робота є предметом постійного спостереження і аналізу колег, батьків, врешті-решт дітей і бути готовим до певних оцінок, інколи, можливо, і несправедливих. Спосіб продемонструвати свою педагогічну майстерність і переконати інших в

Дятленко Н. М.©

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

цьому один – бути відкритим у своїй діяльності. Вихователю, який опікується своїм професійним розвитком, варто підтримувати будь-які спроби інших познайомитися з практикою його роботи, не чекаючи слащавих компліментарних відгуків. Вчасно помічні неточності, погрішності можуть бути легко виправлені. Сьогодні суспільство хоче бачити вихователя дошкільного закладу – педагогічного грамотного, з почуттям гумору, креативного, винахідливого, гордого (а не болісно образливого і амбітного), здатного до рефлексії та серйозного аналізу своєї роботи.

По-друге, відкритому заняттю часто передує велика робота. Педагог хоче показати щось незвичайне, яскраве, те, що ми називаємо «шоу». Готується велика кількість роздаткового та наочного матеріалу, діти одягаються в костюми, вихователь вивчає багато матеріалу. Чи виправдані такі зусилля? Наголосимо, для дітей цей день має бути звичайним, наповнений цікавими і різноманітними справами, а появу в групі сторонніх людей можна їм пояснити, наприклад, бажанням повчитися у їхнього вихователя. Наше навчання – це зовсім не проблема дітей та їхніх батьків і воно має зачіпати їх лише побічно. Добре, коли діти продемонструють до гостей привітність, щирість почуттів, якщо ж вони так були зайняті справами, що не звернули особливої уваги на сторонніх людей – що ж, це додатковий бонус для вихователя, що засвідчує його високу педагогічну майстерність в створенні розвивального середовища.

Загальним недоліком відкритих заходів є їх змістова і методична перевантаженість. Замість спокійної, неквапливої розмови з дітьми, задіяння гри, активної предметно-практичної діяльності, елементів пошуку, експериментування, вихователь намагається повідомити дітям якомога більше інформації. Через зловживання словесними методами діти швидко втрачають інтерес до заняття. Згадується одна кумедна ситуація. На одному із таких відкритих занять вихователь так багато розповідала про північ, сніги, тварин, що не помітила втрати у дітей інтересу та уваги до її розповіді. І коли прийшов час завершувати, вона із розпачем сказала: «Я ж не встигла всього розповісти!». Безумовно, в шкільні роки за таку гарну розповідь вона, напевне, отримала б відмінну оцінку, але ж тут у неї були

Дятленко Н. М.©

зовсім інші завдання.... Інколи такі заняття носять форму підсумкових, що теж не кращий варіант, оскільки всі бачать лише кінцеві результати, а все-таки цікавіше дізнатися, як вихователь навчає.

По-третє, не секрет, що вихователі досить часто намагаються спеціально підготувати дітей до такого заняття: вивчити з ними вірші, ознайомити їх із загадками, апробувати певні завдання. Це стає помітно, коли діти ще не дослухавши фразу чи запитання вихователя, кидаються їх виконувати. Що за цим криється? Напевне, недовіра вихователя до себе як до професіонала, невпевненість у своїй педагогічній майстерності, страх опинитися один на один з дітьми, які чогось не знають і неготовність педагогічно доцільними способами розв'язати ситуацію. Присутні також дезорієнтовані, їм важко зрозуміти, якими зусиллями досягнута така картина, в якій мірі продемонстрована навченість дітей є насамперед наслідком застосованих методів та прийомів. А діти замість пошуку, відкриттів, емоційного піднесення змушені просто відтворювати раніше сприйняте і засвоєне.

По-четверте, намагання деяких вихователів перед відкритим заняттям додатково дисциплінувати дітей. У такому разі ми бачимо скутих, наляканих дітей, які колоною заходять до групової кімнати, сідають на стільчики, при цьому будь-які намагання когось із них порушити процедуру знаходять рішучу відсіч вихователя. Чому вихователь так налаштовує дітей? У дошкільній педагогічній культурі чомусь прижилися уявлення, згідно яких вільна спонтанна поведінка дитини розцінюється як розгнуждана та неприйнятна. Варто пам'ятати, що провідними мотивами, які рухають дитину в її житті є інтерес до гри, іграшки, намагання дізнатися про світ та вибудувати картину світу, прагнення до самоствердження та визнання. У зв'язку з цим, від дитини природно очікувати певної імпульсивності в поведінці, яскравих емоційних реакцій, бажання висловитись, готовність щомиті включитися до цікавої діяльності – на все це потрібно реагувати спокійно. Більше того, щира невимушена поведінка дітей, спонтанні реакції можуть стати головним маркером в оцінці педагогічної майстерності педагога.

Поради вихователю, який готується до проведення «відкритого» заходу.

Дятленко Н. М.©

– *Вибирайте ту форму та розділ програми роботи з дітьми, який вам вдається якнайкраще.* Не варто заціклюватися лише на занятті як формі організації навчання; не менший розвивальний ефект мають ігри, спостереження, прогулянки. Якщо вам хочеться продемонструвати добрі колективістські навички дітей, покажіть організацію самостійної діяльності чи колективної праці. Систематичність та циклічність в роботі педагога добре виявляється в сюжетно-рольових іграх дітей.

Подбайте про позитивний емоційний фон. Намагайтесь бути веселою і щирою. Діти дуже легко переймаються емоційним станом свого улюбленого вихователя і його стривоженість викликає у них занепокоєння і тривогу. Посмішки, жарти, гумор, приклади із власного життя – все це розкріпачує дітей, викликає нові інсайти, підсилює мотивацію до діяльності. Вихователь дошкільного закладу – це особливий педагог. Як правило, це чутливі і вразливі жінки, які відповідально ставляться до своєї роботи, дорожать нею, тому надзвичайно хвилюються. Безумовно, це можна зрозуміти. Втім, давайте не будемо собі дозволяти «розкоші» витратити свою енергію ось так, попусту.

– *Намагайтесь варіювати методи та дозувати навантаження на дітей.* Показ і пояснення мають чергуватися з іграми, вправами, малюванням, казками; добре себе зарекомендувати виконання завдань вдвох, втрох. Пояснення має бути коротким, лаконічним, не більше 4-5 речень, по завершенню заохочуйте дітей до самоаналізу та самооцінювання; розповідей про свої почуття та переживання. Намагайтесь не зловживати словесними методами. Діти – діячі, тому ваша довга розповідь про щось призведе до втрати взагалі інтересу до справи. *Пам'ятайте про мотиви дитячої поведінки, серед яких основне місце займають ігрові.* Не потрібно за будь-яку ціну (продовжуючи тривалість заняття чи відмовляючись від індивідуального підходу) виконати всі завдання, які були поставлені.

– *Підкреслюйте індивідуальні особливості дітей.* Будь-яка форма роботи з дітьми матиме сучасний вигляд, якщо дітям надається можливість визначитись, обрати, заявити про своє бачення тощо. Будьте готові до того, що діти працюють

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

дещо в різному темпі. Якщо хтось із них не встиг вчасно впоратися – це не трагедія; дайте дитині можливість спокійно завершити розпочате. Якщо хтось із дітей неправильно відповідає – є додаткова можливість обговорити проблемне питання з усіма. Вихователь-майстер має будь-яку ситуацію використати в якості емоційно збагаченої виховної.

Звернення до керівників дошкільного закладу.

Задача керівника, вихователя-методиста в тому, щоб допомогти кожному педагогу реалізувати власне прагнення до професійного розвитку. Співробітництво, партнерство, систематична робота з колективом – це ті дороговкази, що забезпечать кожному вихователю впевненість в своїй силі, довіру до себе як до професіонала. *Успіх варто віддати вихователю, а ось його поразку, невдачу розділити навпіл.* Є одне золоте правило: постійність вимог і правил. Якщо критерії оцінки роботи вихователя завжди будуть одні і ті ж, що в ситуаціях стандартних, так і в ситуації відкритого заходу, це забезпечить можливість будь-яке заняття з дітьми демонструвати як відкрите. Вихователі із таким ставленням до роботи, як правило, не тушуються ні перед якими гостями.

Аналіз відкритого заходу

Після відкритого заходу, як правило, йде обговорення. Необхідно пам'ятати, що одна з цілей відкритого заходу – підвищення професійного розвитку запрошених. При цьому важливим навчальним компонентом поряд з власне методикою є ще і сам процес підготовки вихователя до заняття, а саме: підбір наочних та роздавальних матеріалів, механізм здійсненого індивідуального підходу, способи підвищення мотивації тощо. Саме тому обговорення варто розпочати із виступу вихователя.

Виступ вихователя має продемонструвати здатність до рефлексії власних дій, глибинне проникнення в природу педагогічного процесу і є показником його ерудиції, педагогічної майстерності та здатності бути майстром-вчителем. Вихователь говорить про ступінь досягнення поставлених завдань, роз'яснює причини та обґрунтовує необхідність всіх відхилень від проекту заняття, об'єктивно

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

(а при необхідності критично) оцінює власні дії і, роз'яснює і коментує ті нюанси, які гості могли не зрозуміти, або неправильно тлумачити.

Бажано, щоб вихователь подав інформацію про способи реалізації індивідуального підходу, особливості застосування окремих методів та їх поєднання, результати дитячої діяльності, емоційний стан дітей. Він має бути готовий до того, що його конспект заходу може зацікавити когось з гостей (це буває нерідко), і добре мати заздалегідь заготовлені екземпляри для роздачі.

Аналіз відкритого заходу

керівником дошкільного закладу або вихователем-методистом.

Цей етап в обговоренні не є обов'язковим, втім нерідко такий виступ є бажаним, оскільки вихователь в силу його високого психологічного напруження та нездатності швидко переключитися, у своєму виступі може багато чого пропустити. Крім того, аналіз щойно проведеного відкритого заняття одним з керівників може за необхідності скорегувати наступне обговорення. Наприклад, якщо з якихось причин захід не вдався, керівник може попередити певні різкі оцінки, додати інформацію про професійні досягнення вихователя, пояснити природу реакцій вихователя, обґрунтувати окремі нюанси технології.

Відповіді вихователя на запитання гостей.

Цю частина заходу може бути надзвичайно дієвою в плані професійного розвитку присутніх; її варто проводити у вигляді творчої дискусії. Саме тут є можливість уточнити інформацію, попросити пояснити мотиви застосування окремих підходів. Буває, що замість питань присутні починають висловлювати свої враження та давати оцінки. У цьому випадку організатору варто втрутитися і нагадати назву елемента алгоритму. Головна причина деяких труднощів цієї частини – неготовність частини педагогів до творчих дискусій як до засобу досягнення істини. Багато хто з присутніх взагалі не ставиться до ситуації як до можливості навчитися, тому готові лише захоплюватися побаченим. І все ж відповідаючи на поставлені запитання, вихователь має пам'ятати, що колеги прийшли для навчання,

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

на свого роду на майстер-клас. Тому відповіді на запитання гостей повинні носити пояснювально-розвивальний та інформативно-пізнавальний характер.

Загальна дискусія (виступи присутніх)

У цій частині очікуються аналітичні, оціночні виступи гостей відкритого заходу. Цінність мають не тільки компліментарні виступи, а й висловлювання пропозицій, виявлення недоліків, невикористаних можливостей, певне опонування вихователю. Часто чути загальні, позбавлені професійного сенсу, судження: «Мені все дуже сподобалося», «Дітям було цікаво», «Вихователь впоралась із завданнями» тощо. У такій ситуації ведучий має бути готовим підняти в дискусії проблемні питання, наприклад, як ви вважаєте, чи варто було використовувати повний показ в малюванні, або чи не вважаєте ви, що пояснення вихователя було надто розлогим, неконкретним і не зрозумілим дітям та ін.. Варто підтримувати бажання гостей розповісти про перспективи застосування одержаного досвіду в подальшому. Втім, не потрібно забувати і про фактор часу, який може стати обмежувальним чинником.

Заключний виступ вихователя.

Вважаємо, що саме вихователь має завершувати дискусію. Цим ми продемонструємо повагу до нього як фахівця, який виступив не лише в ролі вихователя-майстра, а й у ролі вчителя своїх колег. Бажано, щоб у своєму виступі вихователь подякував усім присутнім за висловлені побажання, пояснив нюанси продемонстрованої педагогічної практики та дав відповіді на зауваження і пропозиції присутніх. Не можна допускати, щоб несправедливі оцінки залишилися без відповіді і не було надано можливості відповісти на необґрунтовані нападки, відстояти свою позицію.

І на завершення, відкриті заняття мають стати звичними для педагогів дошкільних закладів і не сприйматися як щось особливе неординарне. У цій статті ми не говорили про батьків, для яких двері дошкільного закладу мають бути відкриті постійно, отже, елемент «відкритості» має стати традиційним. Глибоко переконані, що у своїй переважній більшості вихователі дошкільних закладів є майстрами, яким є чим поділитися з іншими, а за своїми моральними

Дятленко Н. М.©

Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса
Грінченка

переконаваннями – людьми, які розуміють власну відповідальність за розвиток
дошкільної освіти.